

Průběžná zpráva o výsledcích grantového projektu MK0 0002322103 za rok 2009

Výzkum a vývoj nových postupů v ochraně a konzervaci vzácných písemných památek Metodika a dokumentace stavu poškození fondů, konzervátorské průzkumy

Zprávu předkládá: Jan Novotný

1 Úvodní část

Odborné aktivity v roce 2009 systematicky navázaly na činnosti probíhající v letech 2005-2008, které jsou detailně popsány v předcházejících průběžných zprávách. Z tohoto důvodu je nutné aspoň stručně se zmínit o základních směrech a tematické náplni jednotlivých úkolů, z nichž některé byly v roce 2008 kompletně završeny. U jiných dílčí částí projektu pokračují práce na komplexním systematickém zpracování celé sbírky sekundární fotografické dokumentace v NK ČR a jsou naplánovány další úkoly.

V této úvodní části průběžné zprávy jsou v několika základních bodech shrnuty a dále prezentovány již zakončené úkoly. Jedná se především o uložení veškerých v Oddělení restaurování dostupných záznamových materiálů /médií/ do speciálního archivačního pořádacího systému, splňujícího nejpřísnější kritéria pro uložení a ochranu fotografických materiálů. Pro archivaci všech dokumentačních analogových materiálů je použito několik základních typů ukládacích systémů od více renomovaných firem, které jsou speciálně vybrány podle konkrétních typů fotografických materiálů a pro papírové formuláře.

V digitálním prostředí se v naprosté většině podařilo tyto různorodé, rozdílným způsobem zpracované a označené záznamové materiály dohledat, sjednotit a uspořádat. Selektce a pořádání jednotlivých exemplářů jsou založeny na jednotném identifikačním označení. Tím je jedinečný identifikátor digitální kopie, který je složen z knihovní signatury zpracovaných knihovních dokumentů /jednotek/ a systémového čísla. To obsahuje klasifikaci druhu zpracovaného materiálu, provenienci a pořadové číslo snímku.

Dohledání a revize knihovních signatur představovaly a dosud představují jednu z nejvíce časově náročných činností. Problém chybějícího signování vykazuje řada svazků pořízených nákupy /akvizicí/ či dosud nezpracované exempláře z rezervních fondů. U těchto svazků je v lepším případě uvedena signatura či sigla jiného vlastníka, chybí však konkordance mezi původním dřívějším označením a nově přidělenou signaturou rezervních fondů, takže původ exempláře není zcela zřejmý. Restaurátorské záznamy jsou pak často vedeny pod zavádějícím, nesprávným nebo triviálním názvem s nepřesnými bibliografickými údaji

(např. Kaiserchronik, Modlitební knížka, Německé životy svatých (1821-1826), Praematicas, mapa Regni Bohemiae apod.).

Menším problémem je uvedení knihovní signatury v formálně nesprávném tvaru nebo označení tresorovou signaturou¹. Pokud po restaurátorském či konzervačním zásahu dostane knihovní dokument nově přidělenou signaturu, je velmi obtížné potom tento svazek dohledat. A v opačném případě, kdy dojde ke ztrátě vazeb na dokumentaci fyzického stavu (fotografickou, písemnou, před/při/po ošetření), je veškeré úsilí při jejím pořizování zmařeno, neboť existence dokumentačních entit není známa.

Na několika příkladech je demonstrována důležitost zaznamenání fyzického stavu knihovního exempláře. Jako první příklad poslouží několik svazků (sig. Sz 12, IV Fd 24, Osek SS 44), u kterých bylo na základě rozhodnutí kurátora přistoupeno k sejmutí unikátních zlomků či fragmentů. Pokud existuje řádně vedená restaurátorská zpráva, je možné v budoucnu přesně identifikovat provenienci zlomku nebo v opačném případě nalézt vyjmutou část. Tato část je zpravidla již vedena pod jiným označením (sig. Sb 25, Praematicas², Osek 150) a zahrnuta v jiné sbírce (sbírka fragmentů rukopisů, tisků, minucí, pamfletů apod.).

U některých svazků z Roudnicko-Lobkovické knihovny (sig. II Db 17, II Db 34, III La 13, IV Bd 12, IV Dg 412, VI Do 4, IV Eb 33, IV Gc 22, Th Dog 78, VII Ab 10) byly nalezeny konzervační zprávy z několika období. Z obsahu zpráv lze usuzovat, že svazky restaurované v roce 1969 byly navraceny na původní místo do nevyhovujících úložných prostor s nekontrolovatelnými klimatickými podmínkami (depozitář Postoloprty). Došlo k nenávratným škodám na vazbách knih v důsledku vegetační aktivity plísní a mikroorganismů. Bujení bylo zřejmě způsobeno zatečením dešťové vody do depozitáře či dlouhodobým uložením v nevětraném prostředí s vysokou relativní vlhkostí. Z tohoto důvodu bylo nutné tyto svazky v roce 1979 opět ošetřit- knihy desinfikovat, povrch kožených vazeb ošetřit tukováním a zhotovit nová ochranná pouzdra.

Na základě výše zmíněných ukázek je nutné připomenout, že pro vedení a systematické zpracování dokumentace fyzického stavu historických sbírek v rámci ochrany fondů je velmi důležitá spolupráce restaurátora a správce fondu. A to již od samotného požadavku na ošetření /restaurování/ knihovního dokumentu, až po zakončení celého procesu zařazením

¹ To, jak se však v průběhu dohledávání několikrát ukázalo, může být i značně nejednoznačné a nepřesné, takže lze velmi těžko identifikovat restaurovaný svazek (viz některé exempláře Slovanské knihovny).

² zatím bez sig.

exempláře zpět na knihovní regál, vyhotovením a odevzdáním kvalitně zpracované restaurátorské dokumentace.

2 Obsahová a materiálová dekompozice³ digitálního archivu

2.1 Restaurátorská dokumentace, konzervátorské průzkumy

Retrospektivním způsobem jsou digitalizovány a postupně popisovány původní materiály a to až do roku 1964! Díky přesné evidenci zdrojových materiálů a digitálních kopií je možné u naprosté většiny případů určit přesnou *dataci porřízení každého záznamu*⁴, *jméno restaurátora*, *způsob zásahu* (částečný bez rozebírání, komplexní s rozebráním knižního bloku), *zadavatele*, *druh dokumentu* a *druh psací podložky*. Pro unifikaci forem příjmení restaurátorů⁵ byl vytvořen samostatný rejstřík.

Přesné *rozměry objektu*, naměřené *hodnoty pH* a údaje o *výstavách*, *akcích*, zápůjčkách a zhotovování *dalších kopií* (existující mikrofilm, fotografický negativ, barevný diapozitiv, reprodukce, faksimile, digitální kopie a další záznamové materiály) v určitém období nejsou již zachyceny u všech záznamů. Kvalitní bibliografický, kodikologický popis se objevuje sporadicky, většinou bývají bibliografické údaje nepřesné, zavádějící a neúplné.

Důležitou pomůckou při zjišťování knihovních signatur rukopisů, inkunábulí, deponátů; jména autora, názvu titulu a odkazu na již existující kopie jednotlivých exemplářů je pracovní databáze rukopisů a inkunábulí ORST.

Databáze zpracovaná v tabulkovém editoru EXCEL obsahuje konkordance starých signatur, trezorového označení a formálních knihovních signatur. Někdy jsou v databázi zaznamenány údaje o dataci rukopisu a akvizici. Důležité jsou odkazy na kopie dokumentu v podobě mikrofilmu, faksimile⁶ nebo údaje o digitalizaci (zpracování v rámci Manuscriptoria, projektu MASTER apod.). Kvalitně je zpracována výběrová retrospektivní bibliografie k rukopisům NK ČR v podobě referenčních odkazů na tištěné katalogy, soupisy, rejstříky.

³ Dekompozice /termín používaný v oblasti projektování (informačních) systémů/ znamená proces rozkladu systému na dílčí subsystemy, jednotky a prvky, někdy je tímto termínem označován i výsledek tohoto procesu. Proces dekompozice či strukturalizace systému je prováděn podle určitých hledisek (věcné, funkční, hierarchické, topologické) a rozlišovacích úrovní.

⁴ datum restaurátorského a konzervačního zásahu, průzkumu fyzického stavu rukopisu apod.

⁵ rozdílné identifikační údaje téže osoby jako je rodné příjmení, předešlé příjmení, aktuální příjmení, pracovní funkce

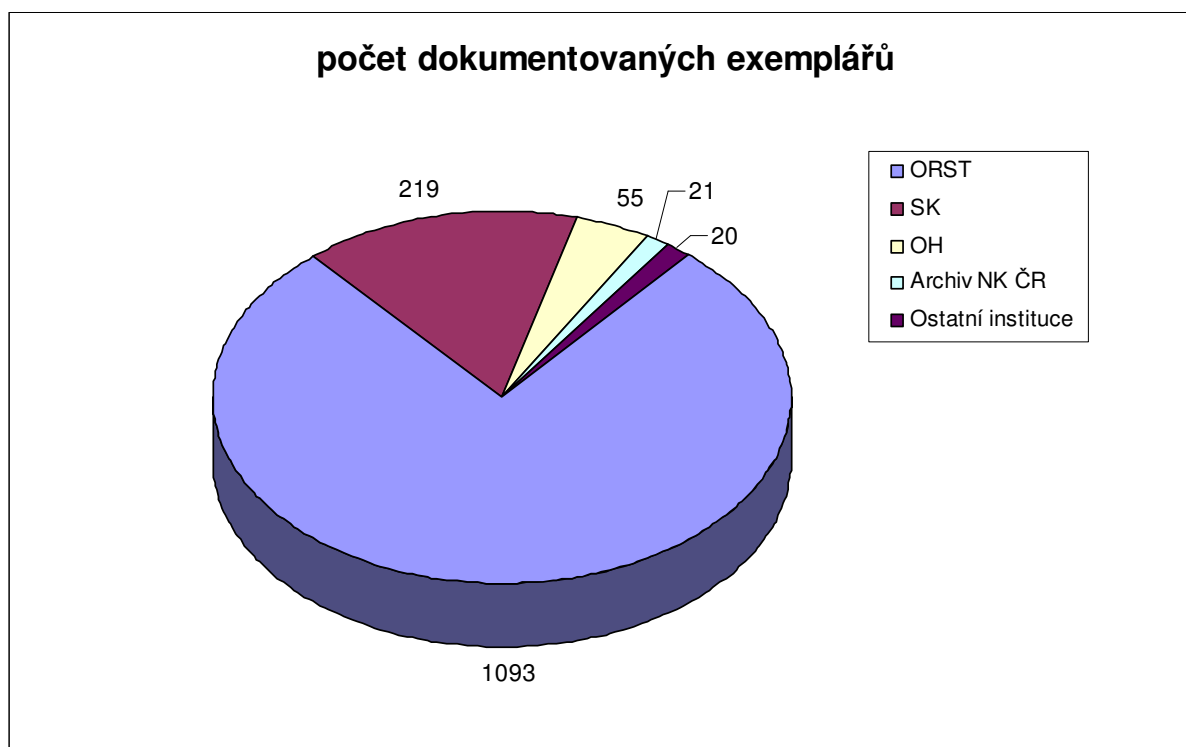
⁶ v tomto smyslu míněno umělecko-řemeslné zpracování určité strany nejčastěji rukopisu vložené do makety /věrohodné napodobení/ vazby knihy

Pro stanovení přesné terminologie popisu a pro stanovení vzájemných vazeb v hierarchické struktuře popisu byl v rámci projektu vytvořen a je průběžně doplňován řízený heslář odborných termínů. Jsou vybrány odborné výrazy pro popis fyzického stavu knihovních exemplářů a stanovení příčin poškození, pro typologii prvků a zachycení struktury knižní vazby, restaurátorské a konzervátorské postupy a metody, chemického ošetření a konzervaci, materiály pro restaurátorské účely a termíny z dalších příbuzných oblastí. Jedná se převážně o nalezení vhodného tezauru, který by bylo možné využívat jak při vyhledávání již zpracovaných tak dále vytvářených záznamů. V úvahu jsou také vzaty automatizované postupy zpracování zaznamenaného textu při jeho převádění do strojem čitelné formy. To je však vzhledem k tomu, že většina formulářů je psaná ručně, velmi obtížné.

V celém procesu vytváření digitálního archivu je kladen důraz na metodiku digitalizace. Podrobnosti a specifikace technických parametrů digitálních kopií jsou uvedeny jmenovitě v průběžné zprávě za rok 2008 (tabulka č.1). Pokud byly k dispozici záznamy na černobílých a barevných fotografiích a nepodařilo se dohledat chybějící negativy, byly vytvořeny digitální kopie z fotografií v menším optickém rozlišení než u negativů (tj. 1200 dpi).

Doplňování digitálních kopií do digitálního archivu bylo prozatím ukončeno ke dni 18.11.2009. Další kopie (v současné době se jedná především o materiály v digitální podobě) jsou zatím archivovány samostatně. V důsledku neměnného počtu záznamů v archivu je možné provádět vyhodnocování obsahu archivu a na základě zpracovávaných údajů i detailní rozborovou činnost. Jedná se v podstatě o jednoduchou metodu data mining⁷. Několik takových příkladů je uvedeno níže v tabulkách a grafech.

⁷ vytěžování vstupních dat z databáze

Graf 1 Dokumentace stavu poškození fondu (počet dokumentovaných exemplářů)

Graf č.1 ukazuje počet zpracovaných /dokumentovaných/ exemplářů z jednotlivých fondů. Do digitálního archivu nejsou zahrnuty záznamy knihovních dokumentů ze Státní technické knihovny z let 1964-1972 a z knihovny Národního technického muzea z let 1970-1972. Zatím nejsou zpracovány a obsahové analýze podrobeny záznamy hromadného ošetření celých nebo částí sbírek, jedná se zejména o chemickou konzervaci usní /tukování/ a desinfekci fondů⁸.

Do budoucna je vhodné uvažovat ještě o retrospektivním zpracování záznamů rukopisů, inkunábulí a starých tisků pořízených před rokem 1964. Restaurátorské zásahy z tohoto období jsou dokumentovány pouze na papírových štítkách, které jsou vlepeny na předešlé knih nebo do ochranných obalů. Na štítkách je zachycena stručná informace o použitém postupu a metodě, jméno restaurátora, rok zásahu, případně krátký popis fyzického stavu.

Na **grafu č.3** /viz příloha/ je znázorněno rozdělení všech digitálních kopií podle typu záznamového materiálu a v legendě vysvětlena excerptce jednotlivých fondů⁹. Jak je z grafu patrné, nejvíce jsou zastoupeny snímky zhotovené přímo v digitální podobě („born digital“), ačkoliv se tato forma dokumentace používá v oblasti restaurování teprve od roku 2000.

⁸ Často se jedná o záznamy z oblasti novodobých fondů, v rámci časového vymezení záběru archivu se o jejich zpracování zatím neuvažuje.

⁹ ORST /Oddělení rukopisů a starých tisků/, SK /Slovanská knihovna/, OH /Hudební oddělení/, Archiv NK ČR a ostatní instituce

Přesnější vymezení období používání jednotlivých záznamových materiálů včetně jejich systémového označení v rámci digitálního archivu je uvedeno v **tabulce č.3** /viz příloha/.

Počet dokumentovaných exemplářů v jednotlivých fondech a časové rozmezí používání základních typů dokumentace (několik typů restaurátorských formulářů doplněných fotodokumentací, restaurátorské formuláře bez dokumentace, samotný fotografický záznam) lze sledovat v **tabulce č.2** /viz příloha/. Toto rozdělení v podstatě vystihuje kvalitativní zpracování restaurátorské dokumentace.

Na **grafu č.4** /viz příloha/ je podrobněji znázorněna struktura dokumentace stavu poškození fondu ORST /dokumentace ošetřených nebo prozkoumaných exemplářů/. Pro názornost je použito pracovního rozdělení fondu ORST podle druhu dokumentů¹⁰. U jednotlivých kategorií knihovních exemplářů v legendě (rukopis, deponát rukopisu, tisk, restituovaný tisk, univerzitní teze, inkunábule) je uveden počet digitálních kopií charakterizující jednotlivé exempláře.

Problematika exemplářů označených „bez signatury“ byla zevrubněji popsána v úvodní části. Digitální kopie jsou opět rozděleny podle typu zdrojového záznamového materiálu. Přesnější numerické vyjádření dekompozice dokumentace fondu ORST včetně počtu ošetřených /dokumentovaných/ exemplářů je prezentováno v **tabulce č.4** a v **tabulce č.5** /viz příloha/.

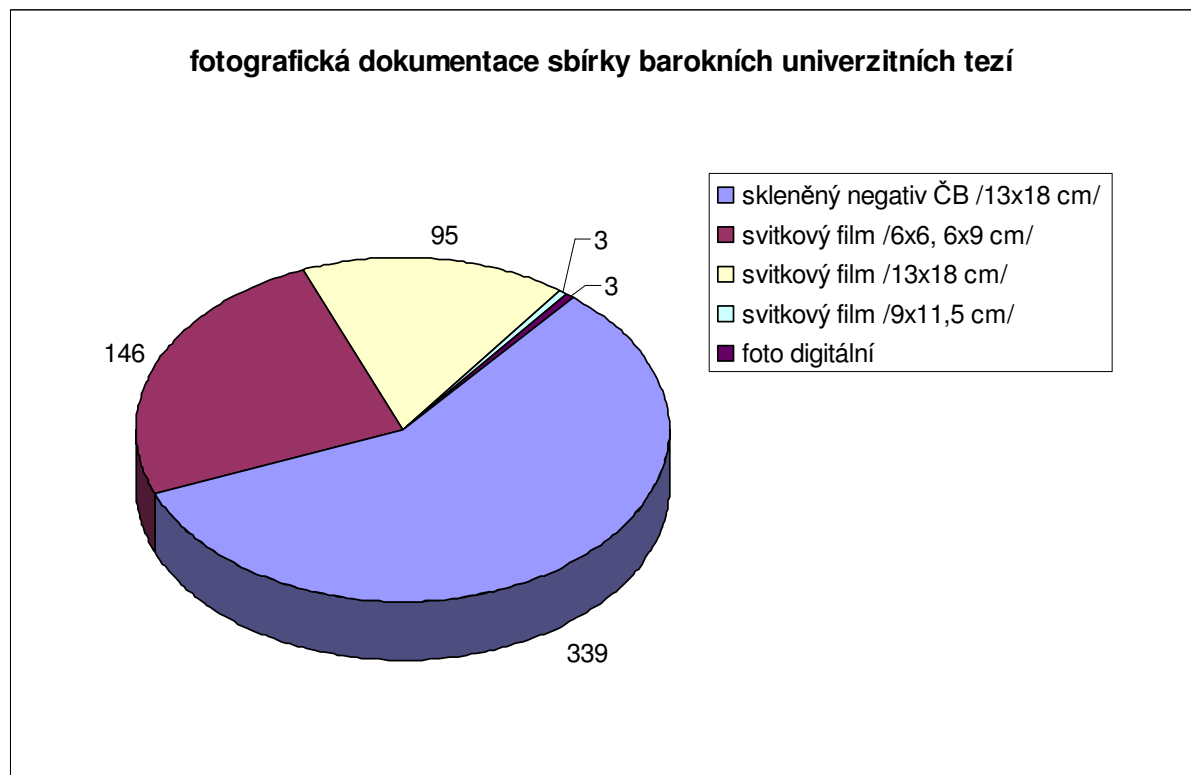
2.1 Sběrka barokních univerzitních tezí

V rámci grantového projektu byla v roce 2008 komplexně zpracována sbírka negativů barokních univerzitních tezí. Kromě podrobných informací publikovaných v předcházející průběžné zprávě za rok 2008 a základních poznatků zpracovaných formou posterové prezentace je v této části průběžné zprávy uvedeno několik dalších informací.

Zpracování sbírky negativů univerzitních tezí je v souladu s původní koncepcí začleňování sekundární fotografické dokumentace do digitálního archivu dokumentace historických fondů podobně jako zpracování sbírky negativů z pozůstalosti PhDr. Emmy Urbánkové /viz 1.3/ nebo vybraných negativů ze sbírky negativů z Archivu negativů NK ČR /viz 1.4/ [podrobněji NOVOTNÝ, 2007, kapitola 2. Průzkum obrazové dokumentace ve vybraných institucích, s. 25-34].

¹⁰ pracovní rozdělení v rámci restaurátorského oddělení je dočasné, slouží pouze k efektivnější správě digitálního archivu a k usnadnění popisu jednotlivých digitálních kopií

Popisná metadata vytvořená speciálně pro tuto sbírku grafických jednolistů jsou kompatibilní se základními metadaty záznamů o restaurátorském zásahu, počítá se s jejich propojením. Samostatná databáze navíc obsahuje další specifické údaje, charakteristické pro bibliografický, ikonografický a věcný popis této unikátní sbírky. Pro jejich začlenění je možné základní prvky kvalifikovat¹¹. Pro snadnější orientaci při úpravě autoritních jmen bylo vytvořeno několik abecedně řazených rejstříků. Unifikovaná forma jména byla porovnána se souborem autorit NK ČR.

Graf 2 Fotografická dokumentace sbírky univerzitních tezí (typ záznamového materiálu)

Složení fotografické dokumentace sbírky univerzitních tezí je názorně zachyceno na **grafu č.2**. Dominantním typem záznamového materiálu jsou skleněné deskové negativy formátu 13 x 18 cm. U všech typů materiálů popsanych v legendě grafu bylo určeno přibližné časové rozmezí pořízení záznamu. Podrobnější údaje datace zdrojových negativů a indexace digitálních kopií jsou k dispozici v **tabulce č.1** /viz příloha/.

Digitální kopie grafického jednolistu univerzitní teze /sig. Th.511/ většího rozměru byla vytvořena sestavením tří digitalizovaných svítkových negativů formátu 9 x 11,5 cm (z Archivu negativů Oddělení restaurování) v grafickém editoru Adobe PHOTOSHOP 7.0 CE. Podobným způsobem byla vytvořena i digitální kopie teze /sig. Th. 524/ ze dvou negativů

¹¹ zjemit či zpřesnit sémantiku prvků

formátu 6 x 9 cm (z Archivu negativů NK ČR). Zbylé chybějící fotografické záznamy tří tezí /sig. Th.40, Th.47 a Th.426/ byly doplněny v roce 2008 přímou digitalizací.

2.1 Sběrka negativů z pozůstalosti PhDr. Emmy Urbánkové

Do prací uskutečněných v roce 2009, které spadají svým tematickým zaměřením do celkové koncepce dokumentace historických fondů lze začlenit i ošetření, uložení a digitalizaci skleněných negativů z pozůstalosti PhDr. Emmy Urbánkové. Tato sbírka byla zpracována za účelem prezentace paleografických a typografických rozborů písma /tiskařských fontů, znakových sad písma/, které sloužily jako podklad pro stanovení nejstaršího českého prvotisku, v rámci připravované výstavy. Z digitálních kopií budou zhotoveny černobílé zvětšeniny.

Vytvoření optimálních archivačních podmínek pro fotografické originály a převedení těchto unikátních analogových záznamů do digitální podoby za účelem jejich prezentace představuje nejvhodnější postup v rámci preventivní ochrany sbírek a celkové politiky ochrany knihovních fondů [NOVOTNÝ, 2007, kapitola 3. Obrazová dokumentace a ochrana fondů, s. 35-44].

2.1 Archivu negativů NK ČR

Podle dostupných informací¹² byla fotodokumentace historických fondů před rokem 1950 externě zadávána soukromým fotografickým ateliérům, jako jeden z nejvýznamnějších lze zmínit ateliér Illek a Paul /František Illek, Alexandr Paul/. Tento ateliér udával ve 30. a 40. letech směr v užité /průmyslové/ a reklamní fotografii a v dokumentaci památek. V rodinném archivu Paulů jsou uloženy původní skleněné negativy, které byly používány při reprodukování nejvýznamnějších knižních památek.

Archiv negativů NK ČR jehož počátek spadá do období po roce 1950 vznikl v působnosti oddělení reprografických služeb tehdejší Státní knihovny ČSR. Součástí rozsáhlého archivu fotografických negativů je lístková kartotéka (věcný a jmenný rejstřík, kartotéka rukopisů).

Negativy byly zhotovovány pro uživatele z okruhu badatelů, historiků a odborných pracovníků. Jak udávají *Zásady výběru negativů pro archivování*, tyto negativy byly archivovány po dobu tří let, po uplynutí této doby byl proveden jejich výběr a zařazení do archivu.

¹² Na základě informací od pana Jiřího Vnoučka, který se problematikou fotografické dokumentace zabýval v rámci projektu „Restaurování iluminovaných rukopisů“ [VNOUČEK, 2002]

Kritéria výběru byla následující [údaje převzaty z metodických pokynů Oddělení reprografických služeb č.j. 224/84-III/8]:

- negativy pořízené z rukopisů NK ČR i jiných institucí
- negativy z prvotisků
- negativy z bohemikálních tisků vydaných před rokem 1860 a negativy starých tisků před rokem 1800
- negativy pořízené z tisků od roku 1800 (1860) do současnosti dle výběru
 - portréty významných osobností
 - důležité předměty vztahující se k významným osobnostem
 - významné architektonické památky především z území ČSR
 - záběry sídel významných kulturních, společenských a vědeckých institucí
 - titulní listy vzácných vydání knih českých a slovenských spisovatelů a vědeckých prací
 - důležité záběry, které mohou sloužit k dokumentaci architektonického vývoje Klementina, k dokumentaci činnosti SK ČSR a k dokumentaci památek uchovávaných v Klementinu

Jak z výše uvedeného přehledu vyplývá, pro účely zpracování fotografické dokumentace historických fondů a zachycení fyzického stavu jednotlivých exemplářů jsou vybrány v předcházejícím výčtu modře označené kategorie. Výběr je prozatím omezen na černobílé skleněné negativy, které se vyskytují ve velikostech 13x18 cm, 10x15 cm, 9x12 cm.

Od 50. let byly pečlivě vedeny evidenční sešity, pro každý typ negativu zvlášť. V sešitech je zaznamenáno datum pořízení a počet snímků každého titulu. Údaj o vzniku záznamu je důležitý při srovnávání dříve dokumentovaného stavu poškození vzácných exemplářů a pro další analýzy (zkoumání úbytku barevné vrstvy, koroze železito-duběnkových inkoustů, degradace papíru apod.) /viz předcházející zprávy/. Celkové složení archivu negativů podle typu záznamového materiálu s příslušnou datací posledního záznamu je uvedeno v **tabulce č.1.**

typ záznamového materiálu	kategorie zdrojových dokumentů	počet kusů	poslední zápis
proužky mikrofilmů	základní fond	8 719	1968
svitky mikrofilmů do Ø 38 mm	periodika	3 117	1977
svitky mikrofilmů do Ø 56 mm	staré tisky	1 692	1975
mikrofiše	periodika	116	
skleněné desky 9x12 a 9x13 cm		5 248	1970
skleněné desky 10x15 cm		1 183	1966
skleněné desky 13x18 cm		2 510	1978
svitkové filmy 9x12 cm		3 964	1968
svitkové filmy 10x15 cm		61	1957
svitkové filmy 13x18 cm		2 570	1970

Tabulka 1 Archiv fotografických negativů (údaje převzaty z evidenčních sešitů oddělení mikrografie NK ČR)

Do archivu byly v minulosti zahrnuty i mikrofilmy, které jsou v současné době samostatně uloženy v Archivu mikrofilmů NK ČR. Zde nutno podotknout, že záznamy na mikrofilmu by mohly být také cenným studijním podkladem pro srovnávací analýzy fyzického stavu nejvzácnějších exemplářů (tj. pro stanovení konkrétních závěrů na základě průzkumu stavu sbírek, zda-li ve sledovaném období nedochází k rapidnímu poškozování exponovaných /nadměrnému používání vystavených/ exemplářů apod.).

V současné době probíhají práce na ošetření a zpracování vybraných negativů z Archivu negativů NK ČR. Konkrétně se jedná o výběr negativů podle lístkového katalogu, konzervaci a uložení skleněných desek do archivačního systému. Tento systém byl již použit u sbírky univerzitních tezí /viz předcházející zpráva/.

Podle systematicky pořádaného katalogu jsou na základě označení na papírových obálkách /abecedně číselného/ dohledány příslušné skleněné desky. Na katalogizačních lístcích jsou uvedeny tyto identifikační údaje- identifikační číslo negativu, signatura zobrazeného dokumentu, vlastník předmětu, foliace zobrazené strany /případně více zobrazených stran/. Identifikační údaje jsou někdy doplněny o název díla a/nebo příslušný popis zobrazeného folia či jeho části.

V současné době zpracovávají zdrojové dokumentační záznamy rukopisů a inkunábulí jsou důležitým studijním materiálem pro výzkumnou a analytickou činnost realizovanou v rámci projektu. Zpracování sekundárních obrazových informací je součástí koncepce ochrany fyzického stavu historických fondů NK ČR [NOVOTNÝ, 2007, kapitola 4. Možné využití obrazové dokumentace, s. 45-51].

3 Plán prací na rok 2010

2.1 Výběr a analýza vhodného metadatového formátu

Pro účely výběru vhodného metadatového formátu pro popis fyzického stavu historických sbírek v rámci ochrany fondů a jako podklad pro analýzu jednotlivých prvků byla vypracována studijně rozborová práce „Metadatové formáty pro popis dokumentace fyzického stavu historických knihovních fondů“ [NOVOTNÝ, 2009, 26 s.].

V této práci synteticko-analytické povahy jsou popsány základní směry vývoje digitalizace historických fondů v České republice. Vedle vybraných metadatových formátů, které se používají pro popis vzácných knihovních, muzejních a archivních exemplářů, jsou zmíněny významné projekty digitalizace v ČR. V závěru rozborové práce je uveden seznam informačních zdrojů vztahujících se k dané oblasti. Výsledky studie budou podrobněji uvedeny v závěrečné zprávě projektu.

Na základě shromážděných podkladů budou v roce 2010 dále podrobně prozkoumány jednotlivý představitelé metadatových formátů. Z těchto strukturovaných schémat budou vybrány metadatové prvky /elementy/, které přicházejí v úvahu při popisu fyzického stavu vzácných exemplářů, tj. také při popisu stavu zachyceném v různých obdobích na fotografické dokumentaci.

Mapování, výběr a sémantické zpřesnění vybraných prvků bude provedeno v souladu s koncepcí začlenění sekundární obrazové /fotografické/ dokumentace do virtuálního badatelského prostředí. Komplexní bibliografický popis a popis poškození exemplářů (včetně kodikologického a typologického popisu) by měl být doplněn odkazy na již existující kopie těchto exemplářů (nebo jejich části) a to v podobě fotografických snímků, maket, mikrofilmů apod.

Mezi další údaje, které by neměly v komplexním popisu chybět, lze zařadit odkazy na restaurátorskou dokumentaci, mikroskopické a makroskopické záběry pořízené při analýzách materiálů, snímky zviditelnění špatně čitelných textů pomocí optických „nedestruktivních“ metod, údaje o použitých filigránech papíru apod.

Samostatnou složku tvoří údaje z oblasti výstavní politiky a prezentace exemplářů, které se týkají nadměrného exponování vzácných knihovních objektů světlem. Škodlivé účinky světla na výstavní exponáty jsou podrobně popsány např. v závěrečné zprávě grantového úkolu *Vliv světla a ultrafialového záření na archivní dokumenty* [Stání ústřední archiv, 2001,

345 s.], proto je nutné dodržovat stanovenou dobu ročního osvitů vystavených exponátů. Dokumentace výstav, zápůjček, digitalizace a fotografování včetně rozsahu stran/folií a délky expozice by měla být součástí pracovní verze databáze, která bude dostupná zainteresovaným odborným pracovníkům.

4 Závěr

Na základě výše jmenovaných případů z minulosti /viz Úvodní část/ se v současné době ukazuje příslibem pro vzájemnou spolupráci restaurátorů a kurátorů sbírek nově budovaný systém virtuálního badatelského prostředí pro oblast historických fondů Manuscriptorium v. 2.0 (<http://www.manuscriptorium.com/>), který vyvíjí firma AiP Beroun jako součást projektu MEMORIA Digital Library (MMSB, <http://www.digit.nkp.cz>). Manuscriptorium představuje ucelený systém pro vytváření záznamů a zpřístupnění digitálních kopií vzácných dokumentů v prostředí WWW.

Komplexní prezentace výsledků celého výzkumného záměru je nyní dostupná na webových stránkách na adrese <http://www.nkp.cz/restauratori/index.htm>. Architektura stránek na **obrázku č.1** /viz příloha/ je postavena na dvou základních rovinách uspořádání dílčích dokumentů. Obsah průběžných zpráv je konvertován do souborů ve formátu PDF. V tematické rovině lze sledovat vývoj dané problematiky v chronologickém kontextu. V rovině časové jsou prezentovány výsledky výzkumného záměru v daném roce.

Navigace uvnitř webových stránek je řešena pomocí svislých a vodorovných hypertextových záložek. Ty kromě výše zmíněných rovin zobrazení průběžných zpráv obsahují odkazy na posterové prezentace projektu, personální obsazení, schéma řešené problematiky, dále na hlavní cíle výzkumného záměru a strategie a metody řešení dané problematiky. Pomocí hypertextových odkazů v podobě loga zúčastněných institucí se lze dostat na webové sídlo Národní knihovny ČR a do Informačního systému výzkumu, vývoje a inovací Ministerstva kultury ČR se základními údaji o výzkumném záměru.

5 Použité zdroje

NOVOTNÝ, Jan. *Metadatové formáty pro popis fyzického stavu historických knihovnických fondů*. Praha, 2009-08-30. 26 s. Studijně rozborová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví.

NOVOTNÝ, Jan. *Obrazová dokumentace historických fondů a její možné využití* [Image documentation of historical book holdings and its potential application]. Praha, 2007-07-25. 61 s., 7 s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí bakalářské práce Jan Hutař.

Státní ústřední archiv v Praze. 2001. *Závěrečná zpráva grantového úkolu : vliv světla a ultrafialového záření na archivní dokumenty*. Praha : Státní ústřední archiv, 2001. 345 s.

VNOUČEK, Jiří. 2002. *Restaurování iluminovaných rukopisů : závěrečná zpráva projektu KZ00P02OLK008 realizovaného v letech 2000-2001*. Praha : Národní knihovna ČR, 2002.

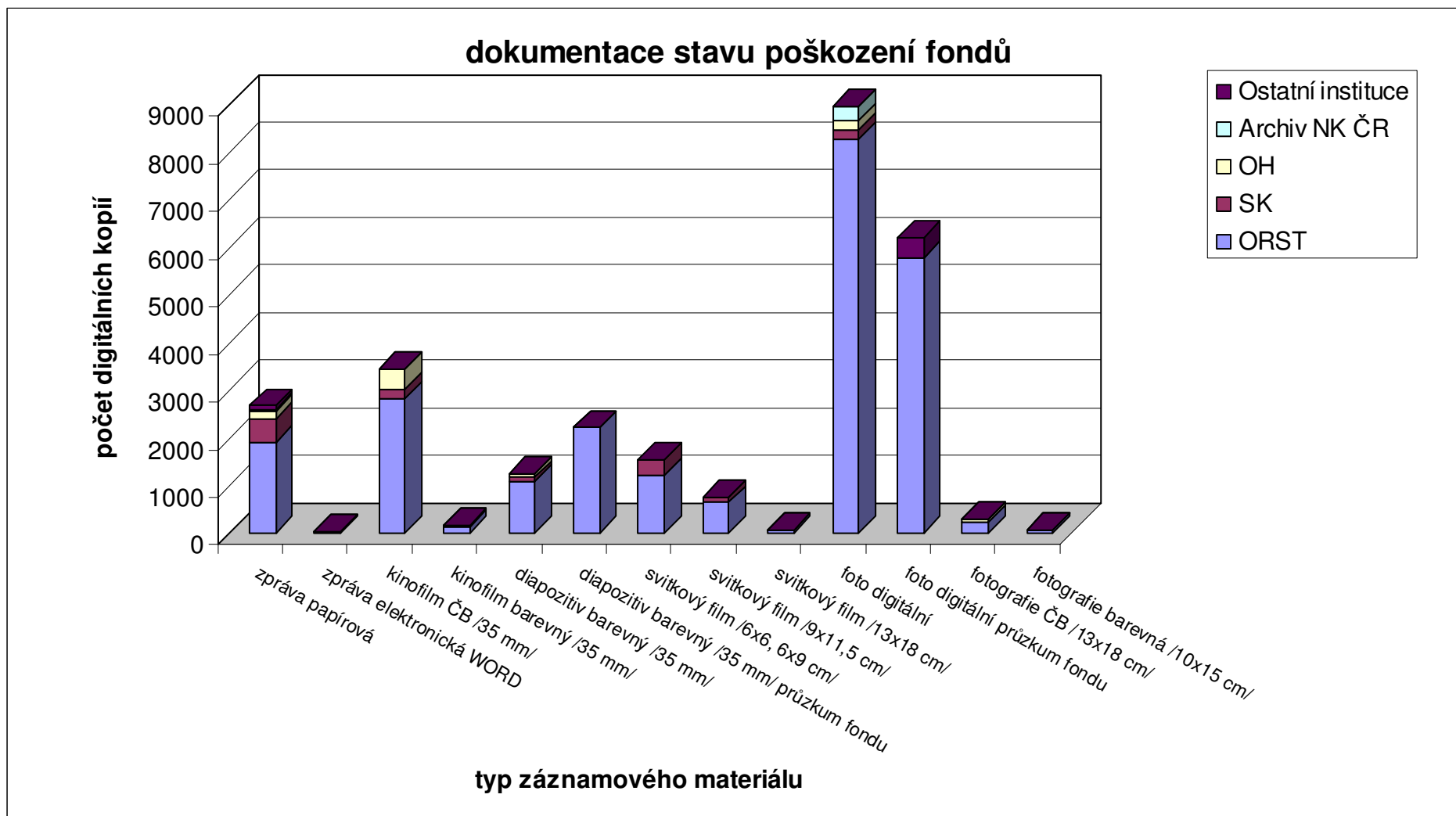
6 Příloha

Seznam tabulek a grafů

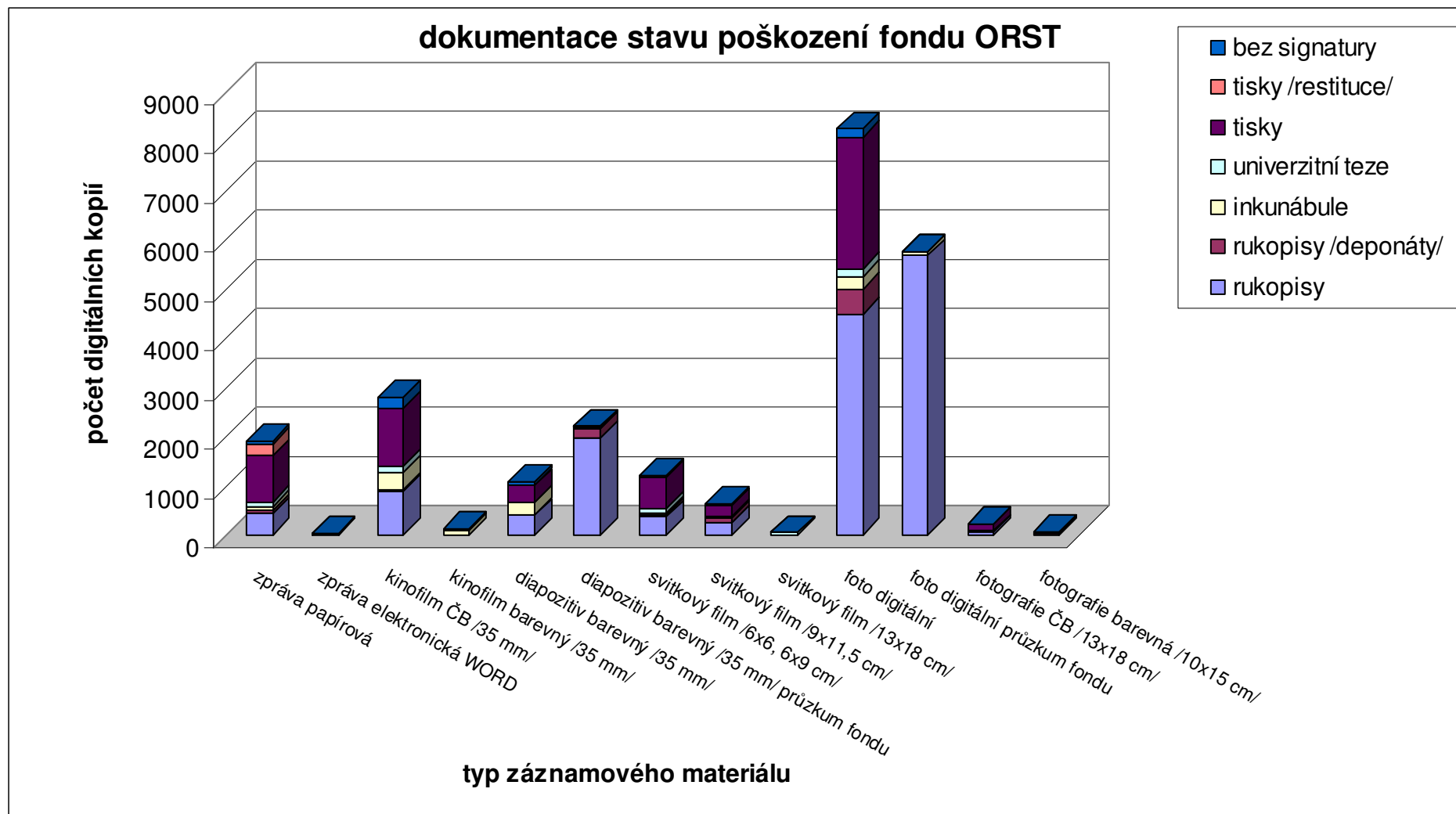
Tabulka 1 Archiv fotografických negativů (údaje převzaty z evidenčních sešitů oddělení mikrografie NK ČR)	10
Tabulka 2 Fotografická dokumentace sbírky barokních univerzitních tezí (typ materiálu)	ii
Tabulka 3 Dokumentace stavu poškození fondů (typ dokumentace, datace, počet dokumentovaných exemplářů)	v
Tabulka 4 Dokumentace stavu poškození fondů (počet digitálních kopií, typ záznamového materiálu, datace, indexace)	v
Tabulka 5 Dokumentace stavu poškození fondu ORST (typ dokumentace, datace, počet dokumentovaných exemplářů)	vi
Tabulka 6 Dokumentace poškození fondu ORST (počet digitálních kopií, typ záznamového materiálu, datace, indexace)	vi
Graf 1 Dokumentace stavu poškození fondu (počet dokumentovaných exemplářů).....	5
Graf 2 Fotografická dokumentace sbírky univerzitních tezí (typ záznamového materiálu)	7
Graf 3 Dokumentace stavu poškození fondů (počet digitálních kopií podle typu záznamového materiál).....	iii
Graf 4 Dokumentace stavu poškození fondu ORST (počet digitálních kopií podle typu záznamového materiálu)	iv
Obrázek 1 Struktura webových stránek Výzkumného záměru MK00002322103.....	vii

fotografická dokumentace sbírky barokních univerzitních tezí						
typ materiálu	počet digitálních kopií					celkem
	datace záznamu	identifikace	Archiv negativů NKČR	Archiv negativů OR		
skleněný negativ ČB /13x18 cm/	1960-1970	510	339	0	339	
svitkový film /6x6, 6x9 cm/	1980-1990	503	146	0	146	
svitkový film /13x18 cm/	1970-1980	505	95	0	95	
svitkový film /9x11,5 cm/	1991-1991	004	0	3	3	
foto digitální	2008-2008	507	3	0	3	
celkem negativů			583	3	586	
celkem exemplářů tezí			525	1	526	

Tabulka 2 Fotografická dokumentace sbírky barokních univerzitních tezí (typ materiálu)

Graf 3 Dokumentace stavu poškození fondů (počet digitálních kopií podle typu záznamového materiálu)

Graf 4 Dokumentace stavu poškození fondu ORST (počet digitálních kopií podle typu záznamového materiálu)

dokumentace stavu poškození fondů (restaurátorská dokumentace, konzervátorské průzkumy)								
typ dokumentace	počet dokumentovaných exemplářů							
	datace záznamu	ORST	SK	OH	Archiv NK ČR	Ostatní instituce	celkem	
formulář /Vnouček/ s foto	1993-2009	193	19	25	2	0	239	
formulář /částečný zásah/ s foto	2004-2009	104	0	2	0	0	106	
formulář /Hanzlová/ s foto	1968-1993	155	40	0	0	1	196	
formulář /Vnouček/	1993-2009	19	4	2	11	3	39	
formulář /částečný zásah/	2004-2009	100	0	8	0	0	108	
formulář /Hanzlová/	1968-1993	169	139	4	0	13	325	
formulář /Skřivánek/	1964-1969	30	9	7	0	2	48	
formulář celkem exemplářů /duplicita/		770	211	48	13	19	1061	
foto bez formuláře	1970-2009	214	8	3	8	0	233	
foto průzkum fondu, výstava	2000-2009	162	3	3	0	1	169	
celkem exemplářů /duplicita/		1146	222	54	21	20	1463	
celkem exemplářů /bez duplicity/		1093	219	55	21	20	1408	

Tabulka 3 Dokumentace stavu poškození fondů (typ dokumentace, datace, počet dokumentovaných exemplářů)

dokumentace stavu poškození fondů (restaurátorská dokumentace, konzervátorské průzkumy)								
typ materiálu	počet digitálních kopií							
	datace záznamu	identifikace	ORST	SK	OH	Archiv NK ČR	Ostatní instituce	celkem
zpráva papírová	1964-2009	_000_100	1900	476	162	51	78	2667
zpráva elektronická WORD	2007-2009	_000001.doc	29	0	1	0	0	30
kinofilm ČB /35 mm/	1995-2008	_001	2805	211	415	0	0	3431
kinofilm barevný /35 mm/	1993-2002	_006	124	22	0	0	0	146
diapozitiv barevný /35 mm/	1993-2008	_002	1082	77	69	8	0	1236
diapozitiv barevný /35 mm/ průzkum fondu	2000-2000	_302	2209	0	0	0	0	2209
svitkový film /6x6, 6x9 cm/	1970-1996	_003	1203	328	0	0	1	1532
svitkový film /9x11,5 cm/	1984-2001	_004	635	102	0	16	0	753
svitkový film /13x18 cm/	1991-1996	_005	50	0	0	0	0	50
foto digitální	2000-2009	_007	8249	213	190	299	0	8951
foto digitální průzkum fondu	2000-2005	_307	5758	0	0	0	424	6182
fotografie ČB /13x18 cm/	1974-2008	_008	216	12	50	0	0	278
fotografie barevná /10x15 cm/	1993-1996	_009	60	0	0	0	0	60
celkem digitálních kopií			24320	1441	887	374	503	27525
celkem exemplářů /bez duplicity/			1093	219	55	21	20	1408

Tabulka 4 Dokumentace stavu poškození fondů (počet digitálních kopií, typ záznamového materiálu, datace, indexace)

dokumentace stavu poškození fondů (restaurátorská dokumentace, konzervátorské průzkumy)									
typ dokumentace	počet dokumentovaných exemplářů ORST								
	datace záznamu	rukopisy	rukopisy /depon./	inkunábule	univerzitní teze	tisky	tisky /restituce/	bez signatury	celkem
formulář /vrouček/ s foto	1993-2009	55	5	17	3	108	1	4	193
formulář /částečný zásah/ s foto	2004-2009	76	0	3	0	25	0	0	104
formulář /Hanzlová/ s foto	1968-1993	27	10	3	24	81	6	4	155
formulář /vrouček/	1993-2009	3	2	0	0	11	2	1	19
formulář /částečný zásah/	2004-2009	42	0	0	0	58	0	0	100
formulář /Hanzlová/	1968-1993	5	6	3	0	93	49	13	169
formulář /Skřivánek/	1964-1969	0	1	0	0	7	22	0	30
formulář celkem exemplářů /duplicita/		208	24	26	27	383	80	22	770
foto bez formuláře	1970-2009	111	15	10	18	50	1	9	214
foto průzkum fondu, výstava	2000-2009	110	3	3	0	42	1	3	162
celkem exemplářů /duplicita/		429	42	39	45	475	82	34	1146
celkem exemplářů /bez duplicity/		390	39	38	45	475	72	34	1093

Tabulka 5 Dokumentace stavu poškození fondu ORST (typ dokumentace, datace, počet dokumentovaných exemplářů)

dokumentace stavu poškození fondů (restaurátorská dokumentace, konzervátorské průzkumy)										
typ materiálu	počet digitálních kopií ORST (stran, snímků)									
	datace záznamu	identifikace	rukopisy	rukopisy /depon./	inkunábule	univerzitní teze	tisky	tisky /restituce/	bez signatury	celkem
zpráva papírová	1964-2009	_000_100	432	60	88	87	938	236	59	1900
zpráva elektronická WORD	2007-2009	_0000001.doc	20	1	0	0	8	0	0	29
kinofilm ČB /35 mm/	1995-2008	_001	902	15	356	137	1162	0	233	2805
kinofilm barevný /35 mm/	1993-2002	_006	13	0	77	0	29	5	0	124
diapozitiv barevný /35 mm/	1993-2008	_002	395	13	259	13	323	13	66	1082
diapozitiv barevný /35 mm/ průzkum fondu	2000-2000	_302	1965	198	0	0	0	26	20	2209
svítkový film /6x6, 6x9 cm/	1970-1996	_003	368	54	36	89	622	34	0	1203
svítkový film /9x11,5 cm/	1984-2001	_004	249	93	17	21	219	24	12	635
svítkový film /13x18 cm/	1991-1996	_005	1	0	0	49	0	0	0	50
foto digitální	2000-2009	_007	4488	502	262	159	2655	0	183	8249
foto digitální průzkum fondu	2000-2008	_307	5675	0	83	0	0	0	0	5758
fotografie ČB /13x18 cm/	1974-2008	_008	70	0	8	0	138	0	0	216
fotografie barevná /10x15 cm/	1993-1996	_009	10	20	13	0	13	4	0	60
celkem digitálních kopií			14588	956	1199	555	6107	342	573	24320
celkem exemplářů /bez duplicity/			390	39	38	45	475	72	34	1093

Tabulka 6 Dokumentace stavu poškození fondu ORST (počet digitálních kopií, typ záznamového materiálu, datace, indexace)

Úvod MK00002322103

Výzkum a vývoj nových postupů v ochraně a konzervaci písemných památek
Výzkumný záměr MK00002322103 (2005-2011)

Restaurátorské oddělení

Úvodní část

Výzkum a vývoj preventivních opatření vedoucích k ochraně knihovních fondů

Indikace znečišťujících látek a příšňové kontaminace v ovzduší

Zkvalitnění vlastností krabic pro ochranu písemných památek

Ukládání knih a dokumentů do obalů ze speciálních folií bez přístupu vzduchu

Stanovení míry poškození písemných památek a výzkum a vývoj konzervátorských metod vedoucích k jejich záchraně

Metodika a dokumentace stavu poškození fondů, konzervátorské průzkumy

Konzervace vzácných iluminovaných rukopisů

Konzervátorské metody prováděné in situ

Konzervační činidla pro kolagenní historické materiály

Odkyselování papíru s využitím vakuových balíčků

Posterové prezentace

Schéma řešení problematiky

Současný stav poznání

Cíle výzkumného záměru

Strategie a metody řešení

Personální zabezpečení

© 2009 Jan Novotný

2005200620072008200920102011

Zpráva o řešení výzkumného záměru 2008
 Jerzy Stankiewicz [[.pdf 133kB](#)]

Zkvalitnění vlastností krabic pro ochranu písemných památek
 Magda Součková [[.pdf 165kB](#)]

Vliv vakuového balení
 Vávrová Petra, Ohlídalová Martina [[.pdf 476kB](#)]
příloha- Vliv vakuového balení na novinový papír
 Šárka Jonášová, Vávrová Petra, Ohlídalová Martina [[.pdf 146kB](#)]

Metodika a dokumentace stavu poškození fondů, konzervátorské průzkumy
 Jan Novotný [[.pdf 89kB](#)]
příloha- Specifikace technických parametrů archivních digitálních kopií
 Jan Novotný [[.pdf 28kB](#)]

Konzervace vzácných iluminovaných rukopisů
 Jana Dřevíková, Martina Ohlídalová [[.pdf 132kB](#)]
příloha- Srovnání vzácných iluminovaných rukopisů připisovaných Mistru Šelmsberské bible
 Jana Dřevíková, Martina Ohlídalová, Kamil Boldan [[.pdf 410kB](#)]

Rakovnický kancionál- typologický popis
 Jana Dvořáková [[.pdf 41kB](#)]

Rakovnický kancionál- konzervátorská problematika
 Jerzy Stankiewicz [[.pdf 290kB](#)]

Rakovnický kancionál- průzkum barevné vrstvy
 Martina Ohlídalová [[.pdf 1682kB](#)]

Konzervátorské metody prováděné in situ
 Jana Dvořáková [[.pdf 724kB](#)]

Vytváření alkalicky upravených folií- AJF
 Ondřej Lehovec [[.pdf 2230kB](#)]

Konzervační činidla pro kolagenní historické materiály
 Magda Součková [[.pdf 695kB](#)]

Odkyselování in situ
 Jiří Neuvirt [[.pdf 118kB](#)]

Hotovo
Tento počítač
100%

Obrázek 1 Struktura webových stránek Výzkumného záměru MK00002322103